

**Stipan Trogrlić, *Župa Krista Spasitelja Veli Vrh*, Pazin:
»Josip Turčinović« d. o. o., 2024., 96 str.**

Dr. sc. Stipan Trogrlić dugogodišnji je znanstveni proučavatelj povijesti Crkve Istarskoga poluotoka XIX. i XX. stoljeća. Gotovo četrdeset godina živi u Župi Krista Spasitelja na Velom Vrh i sudjeluje u brojnim župnim događanjima koja se odvijaju na području Župe. Stoga je ova istoimena knjiga, tiskana u izdanju nakladničke kuće »Josip Turčinović« d. o. o., nastala s ciljem da ostavi pisani trag o slici vjerskoga života župne zajednice povodom 50. obljetnice postojanja Župe te 80. obljetnice podizanja kapelice, koja postaje središtem vjerskoga okupljanja na Velome Vrh.

U prvome se poglavlju opisuju crkveno-vjerske i društvene prilike prije utemeljenja Župe te se donosi povijesni pregled. Ističe se da se naselje na Velome vrhu počinje formirati početkom XX. stoljeća. Do 1939. godine najprije je pripadalo Nadžupi sv. Roka u Galižani koja se prostirala sve do Šijane. Potom ulazi u sastav novoosnovane Župe sv. Antuna Padvanskoga u Puli, koja je bila povjerena pastoralnoj skrbi franjevac opservanata Venecijanske provincije sv. Franje.

Određena udaljenost i prometna odsječenost Veloga Vrh od središta Župe navode se kao neki od razloga gradnje crkve za nedjeljna okupljanja vjernika u ovom dijelu Župe. Podignuta je kapela posvećena San Salvadoru de Horti, koju je 1944. posvetio tadašnji porečki i pulski biskup Raffaele Radossi.

Autor iznosi nekoliko slučajeva oduzimanja crkvenih posjeda, među kojima su i posjedi na Velome Vrh. Od sredine sedamdesetih godina prošloga stoljeća započinje zamjetno prostorno širenje i brojčani rast spomenutoga naselja. Grade se nove obiteljske kuće, naseljavaju se ljudi iz cijele Istre, Hrvatske, pa i čitave tadašnje Jugoslavije. Iz Istre najbrojniji su bili oni s Pićanštine i Barbanštine. Budući da se radilo o doseljavanju populacije iz područja naglašenoga praktičnoga vjerničkog života, na potrebu osnivanja župe ukazivalo je više razloga: prostranost i velik broj vjernika na tome području, širenje naselja prema Štinjanu i Galižani, postojanje škole, kao i prometno-sigurnosni razlozi. Prema dekretu porečkog i pulskog biskupa Dragutina Nežića, Župa Krista Spasitelja na Velome Vrh nastala je 1974. izdvajanjem toga dijela područja od Župe sv. Antuna u Puli. Prvim upraviteljem Župe imenovan je vlč. Željko Zec, koji je na toj funkciji ostao 26 godina.

Opisuju se zatim prva slavlja u novoj župi, organizacija izgradnje župnoga stana te prikupljanje financijskih sredstava za gradnju. U tu akciju bili su uključeni župljani, ali i vjernici iz drugih dijelova Istre i inozemstva. Uređena je dvorana za potrebe održavanja župnoga vjeronauka. No pokušaj izgradnje igrališta na obližnjem zemljištu bio je obustavljen kako bi se spriječile daljnje aktivnosti Crkve izvan sakralnoga prostora. Ipak, autor ističe da se igralište uspješno izgraditi u kasnijim godinama te da se do današnjih dana održao naziv »popovo igralište«.

U posebnome se poglavlju podrobno opisuju razne župne gradnje i dogradnje od 1980. do 1999. godine te crkveno-vjerske prilike u Župi. S ciljem podizanja vjerske kulture organizirana je župna knjižnica koja je kasnije prenamijenjena u vrtić.

O stanju Župe dragocjene podatke donose biskupske kanonske vizitacije. Tako, primjerice, iz prve vizitacije, koja je obavljena 1986., doznajemo da je Župa brojala 4500 stanovnika. Na planu produbljivanja vjerskoga života značajno mjesto imale su višednevne duhovne obnove i pučke misije, hodočašća, izleti ministranata, teološka predavanja i susreti za bračne parove.

U knjizi se donosi kronološki pregled župnika i župnih vikara, kao i brojčano stanje u Župi. Analizirajući podatke iz matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih, autor se osvrnuo na broj krštenika, prvopričesnika i krizmanika po godinama, navodi imena i prezimena krštenikâ, provenijenciju kumova, zanimanja roditelja i uzroke smrti. Navodi se da je u proteklih pedeset godina zabilježeno ukupno više od 1600 krštenja i oko 700 sprovoda. Najčešći uzrok smrti bile su srčane bolesti. Duboku starost od 90 i više godina doživjelo je samo 8 muškaraca i 40 žena.

Na temelju podataka iz Matične knjige vjenčanih analizira se broj sklopljenih brakova na godišnjoj razini iznoseći najveće i najmanje vrijednosti, kao i fenomen doseljavanja. U posljednjem se poglavlju opisuje djelatnost različitih organizacija i zajednica: Udruge sv. Vinka Paulskoga, Družbe Kćeri Milosrđa, župnih zborova, Župnoga pastoralnog i Župnog ekonomskog vijeća, molitvene zajednice »Treće srce«, pokreta Apostolat molitve te župnoga Caritasa. Njihova je djelatnost bila molitvena, karitativna i savjetodavna, čime su ostavili trag na vjerskome, odgojnom i širem socijalnom planu u Župi.

Na samome se kraju knjige nalaze zaključak te popis korištenih arhivskih i tiskanih izvora, novina i literature. Rukopis je popraćen tabličnim prikazima, što doprinosi boljoj preglednosti i objašnjavanju razmotrenih pojava. Faktografski su podatci i iznesene tvrdnje potkrijepljeni temeljitom obradom i sustavnom analizom arhivskoga gradiva iz Župnog arhiva, Arhiva Porečke i Pulske biskupije te Državnog arhiva u Splitu. Razvidna je jasnoća stila te pregledan način praćenja tijeka izlaganja i iznošenja zaključaka.

Djelo je u prvome redu namijenjeno župljanima Veloga Vrhâ, kao i stručnjacima koji se bave proučavanjem crkvenih tema, posebice poviješću župa u sastavu Porečke i Pulske biskupije. Međutim, knjiga je svakako privlačna i brojnoj široj publici koju će zasigurno zanimati cjelovita i zaokružena slika svega onoga što se u proteklih pedeset godina zbivalo u ovoj pulskoj župi.

Obradena je tema neupitno relevantna jer povodom dviju važnih obljetnica autor iznosi manje poznate, ali i dosad potpuno neistražene spoznaje o crkveno-vjerskome životu na prostoru župe Veli Vrh u razmotrenome razdoblju. Izvornost se ogleda u istraživanju i pomnoj obradi podataka iz različitih arhivskih i tiskanih izvora te periodike, kao i u donošenju dosad nepoznatih saznanja, čime se osvjetljava slika života ove župne zajednice. Autor je pokazao originalnost i opravdao svoje teze koje su znanstveno utemeljene. Ovo izdanje svojim korisnim i kritičkim pristupom proširuje postojeće spoznaje i znalački ih uklapa u kontekst istarske crkvene povijesti. Iz toga razloga predstavlja dragocjen izdavački pothvat za proširivanje spoznaja o istarskim župama.

Samanta Paronić